

de verspreiding van een abuis III Cham, Sem en Jafeth

Synopsis:

*‘De binding per abuis, hoe ontdoen we ons ervan?’
Antwoord: middels het onderzoek naar de waarde van onze dierbare veronderstellingen omtrent het object van de binding; wat neerkomt op een ontmaskering. Eenmaal ontmaskerd zal het object ons niet meer fascineren.*

Het geloofsverlies zonder onderzoek: de verschillende vromen daarvan nader bekeken. De vraag aarom het onderzoek in ongeloof zo zeldzaam is, en een antwoord op die vraag.

Eerste pagina's:

De binding per abuis ofwel de band van wat ik in dit boek noem: het geloof - hoe ontdoen we ons ervan? Als de vraag me interesseert dan niet omdat een leven zonder het abuis van hogere orde zou zijn dan een leven met het abuis. Daar heeft het leven te veel andere belangrijke aspecten voor en vaak genoeg bewijst het abuis zich als bevorderlijk voor de voortgang van het leven of zelfs voor de bloei ervan. Zo vaak gebeurt dat zelfs dat men zich afvragen kan of de voortgang het wel zou kunnen stellen buiten het abuis – buiten het misverstand van het geloof. Zeker is dat alle zielen recht hebben op hun eigen misverstand, daargelaten het fatale uitvloeisel van sommige misverstanden. Reden genoeg dus tot een houding van omzichtigheid waar het gaat om andermans misverstand. Het misverstand op zichzelf echter nestelt zich niet slechts in de geest van anderen. En het minste recht dat ons gegund mag zijn op dit vlak - ik spreek niet van een plicht - is dat tot het achterhalen van het misverstand bij onszelf. Hoe leggen we dat achterhalen aan?

Een antwoord in principe op deze vraag ligt zo dicht bij de hand dat het prikkelt tot een tweede vraag. Dit is de vraag waarom of waardoor de praktische toepassing van dat antwoord zo zeldzaam is. Op deze vraag kom ik echter pas later terug. Het antwoord op de eerste vraag is dat van het toetsende onderzoek. En dat onderzoek

met een oogmerk van persoonlijke en onbevagen confrontatie met het voorwerp ervan en met de inzet van een ja of nee, van een: bevalt mij dit?, van de kant van de onderzoeker. Wat zou daar zo moeilijk aan zijn of zo bijzonder? Waar een veronderstelling ons een reden tot twijfel laat – en dat is wat de veronderstellingen van het geloof per definitie doen – is het altijd raadzaam om de veronderstelling te toetsen aan het ijkpunt van het beschikbare, objectief gegeven en controleerbare feit. Zo legt de wetenschap het aan, zo probeert de rechtspraak het, zo hoort de journalist het te doen en zo wordt menige burenruzie tot een bevredigend eind gebracht. Waarom zouden we dezelfde procedure niet kunnen toepassen op de dierbare veronderstellingen van het geloof? Veel van die veronderstellingen, die samen een beeld vormen, zijn immers controleerbaar. Leeft de staatsman inderdaad voor het heil van het vaderland? Denkt de operazanger wiens beeltenis de muur boven ons bed tot zingen brengt aan de tragische Othello of vooral aan de roem? Hoe liefderijk betoont zich de godheid die ik als een godheid van liefde wil zien waar het gaat om diens per openbaring aangeprezen daden? Is de Heilige Moederkerk een moeder zoals ik er één wil hebben? Ofwel, vanuit een andere verwachting gevraagd: zou Mick Jagger me wel zien staan als ik hem een keer ook in het echt te spreken kreeg? Ziedaar het soort van vragen dat de persoonlijke kern van een binding kan raken en dat inderdaad voor onderzoek vatbaar is.

'Even afchecken' heet dat in het pidgin van de Lage Landen. Op zichzelf genomen is de procedure te eenvoudig om niet van alle tijden te zijn. En ook op dit bijzondere terrein, dat van de eenzijdige toegenegenheid, kan haar toepassing nooit nieuw zijn geweest. Zo wijst de Bijbel hier al een weg; oppervlakkig gezien lijken het zelfs twee wegen te zijn. Het beroemdste ofschoon niet het overtuigendste voorbeeld dat ons door dit boek wordt gesteld is natuurlijk het voorbeeld van Sint Thomas. Hij was de discipel die eerst wilde zien en handtastelijk voelen, dus enig empirisch onderzoek verrichten, voordat hij het getuigenis zou geloven omtrent een uit de dood herrezen Heer. Nog altijd siert de titel van Ongelovige zijn naam.

Op het ongelooft van Sint Thomas valt echter af te dingen. Wiens geloof was het dat hier op het spel werd gezet? Het was het geloof van enige andere discipelen van Jezus, dus niet een geloof van Sint Thomas. Wat deze er zelf bij te verliezen had was niet meer dan een

sceptisch gelijk. En het ongeloof dat mij interesseert neemt risico's die aan deze toepassing van de empirie blijven bespaard. Niet het geloof van de buurman staat er op het spel maar het eigen geloof. Dat is de reden waarom een ander bijbels exempel, dat trouwens veel ouder is en zelfs uit oertijden overgeleverd, me meer te zeggen heeft. Dit exempel is het voorbeeld dat ons werd gesteld door de oud-testamentische held Cham.

De geschiedenis van Cham gaat als volgt. Het moment van handeling, zo moet men weten, deed zich kort na de Zondvloed voor, toen het gehele mensdom was verzwolgen door de wateren op slechts de familie Noach na. Ook na dat hachelijke uur echter waren de problemen nog niet voorbij. Ik haal aan:

'En Noach werd een landman en hij plantte een wijngaard. Toen hij van de wijn gedronken had werd hij dronken en hij ontblootte zich in zijn tent. Toen zag Cham, de vader van Kanaän, zijns vaders naaktheid, en hij vertelde het aan zijn beide broers buiten. Daarop namen Sem en Jafeth een mantel, legden die op hun beider schouders, liepen achterwaarts en bedekten huns vaders naaktheid terwijl hun aangezicht afgewend was zodat zij huns vaders naaktheid niet zagen.' (Genesis 9: 22-23)

Eenmaal ontwaakt uit de roes zou vader Noach, door die twee heilige bonen ingelicht, de impertinentie van Cham op onmeedogende wijze wreken. Maar dit aspect van het verhaal kan beter voor een andere gelegenheid worden bewaard. Hier interesseert me de aanloop tot het drama, dus het optreden van enerzijds Cham en van anderzijds die twee broers.

Hoe lagen de verhoudingen daar in en rond die tent van vader Noach? Tot dan toe had papa zich vertoond in het ornaat van papa en als de stoere kapitein van de Arke Noachs. Als een image dus ook. En het was nog een vraag in hoeverre dat image strookte met de - zeg maar - naakte feiten. En toen opeens, in die tent, lagen de naakte feiten daar. De twee brave broers, die zich meer zoon wisten dan broer, schrokken terug voor de aanblik van een papa zonder het ornaat van papa. En met de blik afgewend van het naakte feit droegen ze zorg voor een nieuwe verhulling. Het was een verhulling die het voorwerp van de bijzondere achting niet slechts beschermde tegen het eerbiedloze zicht van anderen maar – met die afgewende blik - tegelijk ook tegen dat van het eigen oog. Vanwaar die

schichtigheid? Als onbekend komt me ze niet voor. Zo leert ons een sprookje van later tijd dat er aan een keizer zonder de kleren van de keizer iets belangrijks, namelijk iets keizerlijks ontbreekt. Op dezelfde wijze zou van een papa zonder het ornaat van papa nog slechts een mens overblijven. Een gewoon mens zelfs en een kwetsbaar mens. En gewone mensen, daarvan heb je er zo veel. Wat zal de brave onderdaan beginnen met een leven zonder keizer? En wat een brave zoon zonder zijn ontzag voor papa? Dan dus liever die nieuwe verhulling, tenminste van de kant van de Sem en de Jafeth van het bijbelse verslag. En, leer ik ook nog uit het verhaal, van de kant van de Sem en Jafeth in ons allemaal. Een van buitenaf toegevoegde maskerade, indertijd voor een naakte vader Noach maar evenzogoed voor de helden en voor de aanbeden autoriteiten van vandaag.

Zo niet het optreden van Cham, de onversaagde. Hij alleen wendde het oog niet af. En dat terwijl deze zoon toch niet minder dan zijn broers de zoon van vader Noach was. Kan Sint Thomas worden geëerd als een empirist zoals ze routinematig te Cambridge worden afgeleverd, alleen Cham was een empirist tot in de ongerieflijke consequentie. Hij nam een risico en wel een risico voor zichzelf. Het maakte hem tot een held van het ongelooft zoals het ongelooft mij interesseert. Dit ongelooft bestaat bij de gratie van een activiteit die in het eigen vlees durft te snijden, namelijk van een onderzoek dat de waarde van de eigen dierbare hypothese en van de eigen betrokkenheid daarop tot inzet maakt.

Wat me inspireert tot deze afbakening van het begrip is niet slechts de courage die voor zoiets moet worden opgebracht. Het is ook een resultaat. Vanaf de zijlijn gezien - een perspectief dat aan de onderzoeker in kwestie pas achteraf kan zijn gegund - laat de uitslag zich in acht van de tien gevallen voorspellen. Dit zijn de gevallen waarin de band inderdaad bestaat bij de gratie van het abuis. Immers – het voorafgaande hoofdstuk was er uitvoerig over - elk misverstand (..)

